

Erik Rasmussen
professor, dr.phil.

En definition med kommentarer.

Redaktionen har bedt mig gøre nogle bemærkninger vedr. politologiens definitionsproblematik. Det gør jeg gerne, fordi jeg i dag er tilbøjelig til at trække visse konklusioner skarpere op end det skete i Komparativ Politik, og kun en del af baggrunden herfor er behandlet i min lille afhandling¹⁾ i sidste bind af Scandinavian Political Studies. Desuden er problematikken taget op til kritisk drøftelse i nylige indlæg af Erik Damgaard²⁾ og Morten Kelstrup³⁾. I det følgende må jeg dog af pladsmæssige hensyn undlade en dyberegående debat af disse indlæg.

1. Der findes ikke nogen almindeligt accepteret definition af politik. Det kan naturligvis heller ikke være tilfældet når der er så mange skoler og problemformuleringer; deres forskelligartethed er ikke blot metodologisk begrundet men beror også på divergerende opfattelser af hvad der er de vigtigste karakteristika ved politik.

Det er derfor en fristende og sommetider anbefalet tanke at springe definitionsproblematikken over. Til-

1) "Some Comments on the Concept of the Political System", Scandinavian Political Studies, vol.5, Oslo, 1970, pp. 11-19. - Jeg benytter lejligheden til at henlede fagligt interesserede studerendes opmærksomhed på denne internationalt velansete årbog. Studerende kan erhverve den for 42 kr. pr. bind (bd. 5 366 sider à 3600 typeenheder) ved henvendelse til Dansk Selskab for Statskundskab (lektor Erik Damgaard).

2) "Om en definition af politik og dennes konsekvenser", Politica, 3. årg., nr. 2, 1970, pp. 23-29.

3) I forordet, som jeg ikke tidligere har kendt, til hans David Eastons Systemteori, Århus, 1970.

Erik Rasmussen
professor, dr.phil.

En definition med kommentarer.

Redaktionen har bedt mig gøre nogle bemærkninger vedr. politologiens definitionsproblematik. Det gør jeg gerne, fordi jeg i dag er tilbøjelig til at trække visse konklusioner skarpere op end det skete i Komparativ Politik, og kun en del af baggrunden herfor er behandlet i min lille afhandling¹⁾ i sidste bind af Scandinavian Political Studies. Desuden er problematikken taget op til kritisk drøftelse i nylige indlæg af Erik Damgaard²⁾ og Morten Kelstrup³⁾. I det følgende må jeg dog af pladsmæssige hensyn undlade en dyberegående debat af disse indlæg.

1. Der findes ikke nogen almindeligt accepteret definition af politik. Det kan naturligvis heller ikke være tilfældet når der er så mange skoler og problemformuleringer; deres forskelligartethed er ikke blot metodologisk begrundet men beror også på divergerende opfattelser af hvad der er de vigtigste karakteristika ved politik.

Det er derfor en fristende og sommetider anbefalet tanke at springe definitionsproblematikken over. Til-

1) "Some Comments on the Concept of the Political System", Scandinavian Political Studies, vol.5, Oslo, 1970, pp. 11-19. - Jeg benytter lejligheden til at henlede fagligt interesserede studerendes opmærksomhed på denne internationalt velansete årbog. Studerende kan erhverve den for 42 kr. pr. bind (bd. 5 366 sider à 3600 typeenheder) ved henvendelse til Dansk Selskab for Statskundskab (lektor Erik Damgaard).

2) "Om en definition af politik og dennes konsekvenser", Politica, 3. årg., nr. 2, 1970, pp. 23-29.

3) I forordet, som jeg ikke tidligere har kendt, til hans David Eastons Systemteori, Aarhus, 1970.

fredsstillende er den imidlertid ikke, fordi også den der ikke definerer bringer en art definition med sig, i form af et sæt af forestillinger om hvad det er relevant at interessere sig for, beskæftige sig med, osv. En holdning som den Meehan anbefaler (jvf. slutcitateret i Erik Damgaards indlæg⁴⁾) er, for mig at se, at stikke hovedet i busken. En definition er lige så uomgængelig som en approach; en teoretisk definition er en lapidarisk formuleret approach. Vi ser da også tit nok eksempler på at arbejde ud fra en definition af politologien bringer upåagtede implikationer frem i dagens lys, så den bliver taget op til ny og befrugtende debat. Definitioner, også af en hel disciplin, er midlertidige slutpunkter⁵⁾, en gørens status som forberedelse til næste fremstød.

Enhver definition leder opmærksomheden i en vis retning. Det er dens positive, og negative, eksistensberettigelse. Af en definition af et helt videnskabeligt felt må man, især da når den også skal tjene som pædagogisk ramme, forlange at den er så bredt formuleret at den leder opmærksomheden mod noget centralt uden at lukke definitivt af for andre horisonter; den skal rejse spørgsmål, ikke bære svarene i sig.

2. Den hyppigst citerede definition i det sidste par årtier er den Easton'ske. Allerede derfor er det nødvendigt at de studerende kender og drøfter den. Den er efter mit skøn også i hele den internationale litteratur den der bedst svarer til de lige formulerede

4) Politica, 3. årg., nr. 2, p. 29.

5) Komparativ Politik, I, p. 9.

krav⁶⁾, og i hvert fald et godt udgangspunkt. Men også den bør naturligvis drøftes, og evt. omformuleres, med henblik på sin formålstjenlighed.

Eastons indbyrdes afstemte definitioner af politik, politologi og det politiske system er gengivet og debatteret i Komparativ Politik⁷⁾ og i mine lige nævnte bemærkninger i Scandinavian Political Studies. For at undgå den omstændelighed som vilde følge af at gentage denne debat her og føre den videre på nogle punkter hvor jeg finder det nødvendigt at drage definatoriske konklusioner ud over hvad jeg tidligere udtrykkeligt har angivet, foretrækker jeg at nøjes med at fremsætte den definitionsform jeg finder mest formålstjenlig, og derefter præcisere dens indhold i nogle kommentarer, mens den nødvendigste drøftelse af andres synspunkter henvises til noterne. At definitionen også i denne skikkelse er i dyb gæld til Easton vil være indlysende for enhver.

Definitionen lyder: Politologien er den videnskab der beskæftiger sig med fastsættelse og fordeling af værdier med gyldighed for et samfund. Dertil svarer: Politik er sådan aktivitet som vedrører fastsættelse og fordeling af værdier med gyldighed for et samfund; og: Det politiske system er summen af de aktivitetsaspekter som vedrører fastsættelse og fordeling af værdier med gyldighed for et samfund.

3. Om denne definition må først bemærkes at den, ganske som Eastons egen udformning, bygger på en forudsætning, nemlig at der består konflikt som skal afgøres, men samtidig kooperation i det mindste i den forstand at

6) En anden mulighed vilde være Robert A. Dahls definition (Modern Political Analysis, 2.ed., Englewood Cliffs, New Jersey, 1970, p. 6): "A political system is any persistent pattern of human relationships that involves, to a significant extent, power, rule, or authority". Den står ikke i nogen nødvendig modsætning til Eastons. Men den savner Eastons elegante sondring mellem politiske og parapolitiske systemer, og ved at udelade magtens relation til værdier kan den virke vildledende

7) I, pp. 66-67, 72-73, 84-95, 102, 105-06, 133-36.

der kan træffes gyldige beslutninger. Dobbeltaspektet kooperation-konflikt indgår i vistnok alle samfunds- og politiske teorier. Disse adskiller sig fra hinanden bl.a. ved hvilket aspekt de betoner kraftigst. Et par eksempler til illustration: For Hobbes var konflikten det naturgivne, kooperationen det påtvungne hvis nødvendighed fornuften indså. Også for Marx var konflikten, i skikkelse af klassekamp, fundamental og den faktiske kooperation i f.eks. det borgerlige samfund noget påtvunget; men i modsætning til hos Hobbes var konflikttilstanden ikke naturgivent men samfundsskabt, og kunde i tidens fylde, i det kommunistiske samfund, afløses af konfliktløs kooperation. En anden linje, der rækker fra Aristoteles ("Mennesket er et samfundsvæsen") over f.eks. Locke og Rousseau til meget af det 19. og 20. århundredes politiske tænkning, fornægter vel ikke konflikten men vurderer kooperationen som det fundamentale eller naturgivne. Eastons definition tager begge aspekter i betragtning uden at tage stilling, værditeoretisk eller kausalteoretisk, til deres indbyrdes vægt; udenfor rammen falder kun en Hobbes'sk naturtilstand og en konfliktløs kommunisme, som begge er udenfor rækkevidde af en empirisk orienteret forskning.

4. Definitionskriteriet er en aktivitet: fastsættelse og fordeling af værdier. Politologisk relevant er med andre ord al aktivitet som består i eller over indflydelse på værdifastsættelse og -fordeling, naturligvis med de kvalifikationer som definitionens øvrige led angiver. En sådan definition er velegnet som ramme for komparation af strukturelt vidt forskellige politiske systemer; intet er pr. definition udelukket. Aktivitetskriteriet angiver ikke at strukturer, derunder formaliserede strukturer eller organer, er af mindre interesse. Deres art er stærkt bestemmende for aktivitetens karakter og følgelig også ud fra en aktivitetsdefinition af central politologisk interesse, blot ikke det analytiske udgangspunkt.

Aktivitet har formentlig sjældent ét, og kun ét, formål og i hvert fald endnu sjældnere kun én virkning.

Den kan næsten altid betragtes som relevant under flere synsvinkler. Aktivitetskriteriet implicerer derfor et aspektsynspunkt. Definitionens indhold angiver hvad politologisk relevant aktivitet er, men den er ikke eksklusiv, dvs. den anerkender at samme aktivitet samtidig kan være, og sandsynligvis vil være, relevant under andre aspekter. Massen af samfundsfænomener er stort set fælles for alle samfundsvidenskaber; de vælger hver sit aspekt. Aspektsynspunktet er et prægnant udtryk for samfundsvidenskabernes enhed og forskellighed⁸⁾. Det er efter min opfattelse en af David Eastons største fortjenester at have gjort det kurant i politologien.

5. Glosen værdier kræver en særlig kommentar. Den dækker både hvad Easton har i tankerne når han sondrer mellem værditeori og kausalteori, og de objekter en vurdering er rettet imod ("valued things"); det økonomiske gode-begreb er i en vis forstand et specialtilfælde af det politologiske værdi-begreb. Der består altså en værdikonflikt på to planer: dels fordi der ikke er enighed om hvad der er værdier, dels fordi der råder knaphed på meget af hvad der tillægges værdi.

6. Easton taler om "allocation of values". Glosen er i hans sprogbrug mere omfattende⁹⁾ end dens nærmeste danske ækvivalent: fordeling. Desuagtet kan den let forstås som om der alene var tale om værdikonfliktens sidstnævnte plan, ikke også om dens første, altså som om politik var begrænset til fordeling af værdier, eller ligefrem goder, som var eftertragtet af nogenlunde alle i nogenlunde lige grad. Således forstået vilde definitionen lide af en lignende svaghed som hvis politik defineres som kamp om magt, uden hensyn til værdier. Derfor vil jeg foretrække formuleringen "fastsættelse og fordeling

8) Scandinavian Political Studies, vol. 5, pp. 11,14.

9) David Easton, A Framework for Political Analysis, Englewood Cliffs, New Jersey, 1965, p. 50.

af værdier". På den måde tages der hensyn til begge værdikonfliktens planer. Samtidig henledes opmærksomheden eksplicit på konflikt omkring målsætninger for et samfund, en dimension som måske ellers kunde overses, og dermed også for betydningen af valg af målsætning.

7. Fastsættelse og fordeling af værdier sker, i henhold til definitionen, med gyldighed for et samfund. Ordene skal læses med tanke på Eastons sondring mellem politiske og parapolitiske systemer. Ethvert del-samfund har sit politiske aspekt. Politologisk relevant, siger definitionen, er i første række det politiske aspekt af det overordnede samfund, altså fastsættelse og fordeling med gyldighed for dette; de parapolitiske systemers relevans beror på deres relevans herfor. Herigennem kvalificeres aktivitetsdefinitionen altså yderligere.

8. Glosen "authoritative" er ikke gengivet ved sit danske modstykke. Easton vil dermed angive at de mennesker som en beslutning berører er af den opfattelse at de må eller bør tage den til følge, uanset hvad deres motiver hertil er¹⁰⁾. Dette dækkes ved ordene "med gyldighed for et samfund". Termen autoritet vil jeg, i lighed med Robert Dahl¹¹⁾ o.m.a., foretrække at anvende om sådan indflydelse, magt eller tvang som opleves som legitim, med andre ord om kun en del af de årsager der kan tænkes til at en beslutning tages til følge¹²⁾; altså vilde det være upraktisk at benytte dens afledning i en videre betydning. Definitionen rejser med andre ord en række spørgsmål til den empiriske forskning med hensyn til baggrunden for den faktisk stedfindende

10) Komparativ Politik, I, p. 66; Scandinavian Political Studies, vol. 5, pp. 14-15.

11) Op.cit., p. 33.

12) Morten Kelstrup (op.cit., pp. 2°- 4°) foretrækker - og mener deri at være i overensstemmelse med Easton - ved autoritet at forstå "en persons prædisposition til at lyde beslutninger taget af andre uden nogen reel prøvelse af disse", altså en

kooperation, f.eks. om den er forbundet med konsens, med tvang, hvorfor, i hvilken udstrækning osv.

Samtidig er der opnået en formulering der ikke antyder at fastsættelse og fordeling med gyldighed for et samfund pr. definition er forbeholdt bestemte strukturer, som Easton selv, forsåvidt angår samfund med et statsapparat, synes at identificere med statsorganerne. Det forbliver tværtimod et åbent, altså et empirisk, spørgsmål gennem hvilke strukturer fastsættelse og fordeling finder sted, hvilket naturligvis i sig selv er et såre interessant spørgsmål.

9. Man kan altså ikke, i henhold til den anvendte definition, afgrænse politologiens interessefelt ved at henvise til bestemte strukturer. Dette er ikke overraskende når udgangspunktet er en aktivitet. Jeg har

12) egenskab ved modtageren, dog at glosen også bruges som betegnelse på afsenderen samt - vistnok - også om en egenskab ved budskabet. Helt så inkonsistent er Easton næppe, og i hvert fald er det evident at han ved authoritative også forstår at en beslutning tages til følge selv om en person har "prøvet" den; der er altså ikke Easton'sk belæg for Kelstrups særlige udlægning. - Kelstrups øvrige bemærkninger på nævnte sted må jeg hellere, for at ikke tavshed skal blive udlagt som accept, benytte lejligheden til at tage afstand fra. At magtstrukturer og (Kelstrup'ske) autoritetsstrukturer (læs: stats- og kommunale organer) ikke er kongruente størrelser fremgår af talrige steder i Komparativ Politik, så jeg har vanskeligt ved at forstå at bogen kan læses som "i første række komparativ statsret". Forklaringen kan være at den læses ud fra forudfattede meninger om "illegitime magthavere" der opfattes ikke som hypoteser til afprøvning men ukritisk som fastslåede sandheder. Imidlertid tyder Morten Kelstrups værdifulde interesse for og arbejde med Eastons teorier ikke på at han kunde bære sig så uvidenskabeligt ad. Jeg tror iøvrigt man kan få megen tid til at gå med juridisk skolastik eller skolastisk jura ved at koncentrere sin opmærksomhed om magthaveres "legitimitet" eller "illegitimitet". Mig interesserer det meget mere hvilke magtstrukturer der findes, hvorledes de virker, osv.

andetsteds¹³⁾ vist hvorledes beslutninger om en og samme slags anliggender i det nuværende politiske system i f.eks. Danmark træffes sommetider af statsorganer og sommetider af andre organer og med samme gyldighed fra samfundet, dvs. at de af beslutningerne berørte tager dem til følge, og at enhver komparation der holder sig til beslutninger af en bestemt type organer, f.eks. de statslige og kommunale, derfor må virke i dårlig forstand vilkårlig.

10. Jeg har ligeledes vist¹⁴⁾ at det for komparative formål heller ikke er muligt at afgrænse politologiens

13) Komparativ politik, I, pp. 133-35. Erik Damgaard har med rette påtalt (Politica, 3. årg., nr. 2, p. 25) at jeg loc.cit. har skrevet at grænserne mellem statens og andre organers kompetence trækkes nu ét nu et andet sted. Glosen kompetence er uheldig da det netop ikke er juridiske normer der i den forbindelse interesserer mig. Måske har jeg derved forledt ham til at overse at også love og andre beslutninger af statsorganer, ud fra en ikke-juridisk betragtning, kun får gyldighed for dem de berører, dvs. ofte langt færre end f.eks. arbejdsmarkedets overenskomster berører. At søge en kvantitativ afgrænsning giver ingen løsning. Erik Damgaard synes at mene at man må klamre sig til statsorganerne som definitions-kriterium for ikke at skulle betegne enhver fordeling af værdier som politologisk relevant. Jeg har ikke nogen patentløsning og mener ikke man kan finde, eller bør søge, nogen. Det må bero ved forskernes proportionssans. Hvis min frisør sætter sin pris i vejret er det klart ikke en fordeling med gyldighed for samfundet hvis jeg kan gå til en anden frisør og blive klippet lige så godt og billigere. Når staten har fastlåst frisørernes priser pr. 22. september er det lige så klart en fordeling med gyldighed for samfundet. Hvad hvis frisørmester-Taugé har fastsat en pris? - Et afgrænsningskriterium bliver ikke "indholdsløst" fordi det ikke kan kvantificeres. Jeg henholder mig fortsat til Aristoteles-citatet i Komparativ Politik (I, p. 20): "Det er kendetegnet på en oplyst mand at han søger præcision indenfor hver kategori af fænomener i netop den udstrækning emnets natur tillader".

14) Scandinavian Political Studies, vol. 5, p. 15.

interessefelt ved at definere aktivitetens art ud over det allerede anførte, altså ved at præcisere i hvilke henseender fastsættelse og fordeling af værdier finder sted med gyldighed for samfundet. Det er nemlig forskelligt fra epoke til epoke, fra samfund til samfund og, med hensyn til hvorledes det bør forholde sig, fra person til person indenfor samme samfund på samme tid. Løjnefaldende eksempler fra Vesteuropa er trosspørgsmåls depolitisering siden det 17. århundrede og depolitiseringen af mange samfundsøkonomiske anliggender fra slutningen af det 18. århundrede og repolitiseringen af dem fra slutningen af det 19. og især i det 20. århundrede, jvf. de rigt varierede kombinationer af markedsmechanisme og dirigeret økonomi. I hvilke henseender det er værdier fastsættes og fordeles med gyldighed for samfundet, er netop et vigtigt spørgsmål til komparationen. Erik Nordahl Svendsen¹⁵⁾ har engang i dette tidskrift spurgt hvor stort det politiske system er. Derpå gives der intet svar, hvis man ved det politiske system forstår et hvilket som helst system. Derimod er det frugtbart at spørge om hvor "stort" det er i Danmark, Sovjetunionen, USA, Tanzania osv., dvs. i hvilke henseender værdier dér fastsættes og fordeles med gyldighed for samfundet, og i hvilke henseender en sådan fastsættelse og fordeling ikke finder sted. Derved svares der på hvad der iflg. fremherskende normer i det pågældende samfund opfattes som politiske værdier, og komparationen får et rigt og vigtigt felt at arbejde med. Det er netop spørgsmål en definition med empirisk sigte ikke på forhånd bør have taget et arbitrært standpunkt til

11. Ovenfor hævdede jeg, at en definition er en lapidærisk approach. Sagt på en anden måde: Først gennem udformning af et begrebsapparat kommer en definition til fuld udfoldelse. Det er imidlertid ikke opgaven her at komme ind på begreber som system, struktur o.s.v.

15) *Politica*, årg. 1, nr. 3, pp. 8-11.

Jeg nøjes med at hævde at definitionen som sådan løser sin dobbelt opgave: at samle opmærksomheden om noget centralt på en sådan måde at den danner en naturlig ramme om og rejser spørgsmål vedr. næsten alle områder som har interesseret politologer, både sådanne som er ret fyldigt behandlet i Komparativ Politik, og andre som kun er antydnet dér, og atter andre som slet ikke er berørt, både værdi- og kausalteoretisk betone- de, kvalitative og kvantitative, strukturelle og funktionelle, magt- og udviklingsorienterede, form- og virkningsorienterede, m.v., hvortil kommer at den knytter bånd til andre samfundsvidenskaber.

Det har iøvrigt været interessant for mig at følge hvorledes definitionen - og det bagvedliggende syn som har været fælles for fagets lærere fra studiets oprettelse - er blevet benyttet som våben i universitetsdebatten¹⁶⁾, undertiden på en så håndfast måde og med et sådant valg af kausal- og værdipræmisses at jeg har følt mig som Goethes Hexenmeister, og vel at mærke uden hans mulighed for at bringe den løbske kost til standsning.

16) Se f.eks. Chr. Oldenburg, "Universitet - Saglighed eller Politik?", Politica, 2. årg., nr. 2, pp. 18-25.